

NARODNOSTNO VPRAŠANJE V PREDMARČNIH LETNIKI BLEIWEISOVIH NOVIC

NATAŠA STERGAR

Tednik »Kmetijske in rokodelske Novice« je bil po krajšem Vodnikovem poskusu z »Lublanskimi Novicami« (1797—1800) prvi slovenski časopis. Kot je znano, jih je izdajala Kranjska kmetijska družba, urejal pa prvega četrt stoletja (od 1843 do 1867, posredno celo do 1881) dr. Janez Bleiweis. Novice so izhajale od 5. julija 1843 do 1902.¹ Čeprav Bleiweisove Novice do marčne revolucije niso bile političen list so — ne da bi se tega same zavedale — že s tem, da so kot edini tedanji slovenski časnik zbrale okrog sebe najširši krog slovenske inteligence ter pet pred-revolucijskih let redno prihajale v vse dežele, kjer so živeli Slovenci, odigrale odločilno vlogo pri ustvarjanju enotnega in samostojnega slovenstva.

Tiskar Blaznik je začel izdajati Novice v 500 izvodih (Novice 1847, št. 26 sicer navajajo »600 natiskov«),² čez tri mesece je list imel 800 naročnikov, ob koncu leta 1843 že 1000,³ čez dve leti 1117, sredi leta 1846 1257 (1846, 19), poleti 1847 1451 (1847, 20), ob koncu istega leta pa 1522 (1848, 4). Ob koncu revolucionarnega leta 1848 so imele Novice že 1800 naročnikov.

V literaturi je že poznana poklicna sestava naročnikov ob koncu prvega leta: 605 duhovnikov, 24 graščakov ter 15 graščinskih oskrbnikov, 55 obrtnikov in 7 tovarnarjev, 58 izobražencev in študentov, 39 učiteljev in cerkovnikov, 149 kmetov. Pregled naročnikov za leto 1847 našteva takole: »Cesarskiga rodu 1, vikši duhovšine 31, fajmoštrov, vikarjev, kuratov in kaplanov 596, drugih duhovnov 34, cerkovnikov 9, samostanov in menihov 28, učenikov, vikših in srednjih učiliš 48, učilnic na deželi 55, učencev vikših in manjših šol 80, kantonskih komisarjev in uradnikov 14, drugih cesarskih uradnikov 67, grajšakov in njih oskerbnikov 68, posestnikov in kmetovavcov 230, obrtnikov in rokodelcov 94, kupcov in štacunarjev 47, vrednikov časopisov, in drugih učenih, ki niso v službi 22, bukvarišč in tovarišij branja (kazin) 11, kmetiških družb in drugih naprav 12, kavarnic 6, cesarskih pošt 18, neimenovaniga stanu 51« (1848, 4).

Za sredino leta 1847 je bil objavljen tudi naslednji geografski raspored naročnikov: Od kod vse pa so bili naročniki? »Od 1451 jih je na Kranjskem 702, Štajersko 381, Teržaško in Goriško 196, na Koroško 101, na Hrovaško in Dalmatinsko 39, nekteri na Dunaj, Morsko,

v Prago, Ogersko, v Benetke, Milano, Belgrad; 2 iztisa gresta v Ameriko.« (1847, 26, 103)

Že po predloženem uredniškem programu so želele Novice predvsem pospeševati kmetijstvo in obrt. Danes jih s te platj pravzaprav ne poznamo, pač pa vemo, da so dokončno vpeljale gajico, utrdile enotnost slovenskega knjižnega jezika ter odbile poskus ilirizma. V tisti del Novic, ki je bil posvečen »narodnim zadevam«, so sodila nadaljevanja o zgodovini Slovanov in Slovencev, etnografski opisi posameznih slovenskih pokrajin, poročila o stanju v posameznih šolah in spodbude za ustanavljanje šol, za njih vzdrževanje in za pouk v materinščini. Skoraj na vsaki zadnji strani lahko najdemo oznanilo novih slovenskih in slovanskih knjig ter časopisov. Novice poročajo na kratko tudi o drugih kulturnih dogodkih, o gledaliških predstavah, o umetnosti.

Tu opuščamo podrobnejše razpravljanje o zanimivih podrobnostih črkarske pravde, o razvoju jezika v Novicah, o literaturi, ki so jo Novice objavljale o poročanju lista o tedanjem slovenskem šolstvu, kulturnem in umetnostnem življenju, razvoju znanosti ter o pogledih na gospodarska in socialna vprašanja.

Razumljivo je, da v obravnavanem času še niso imeli povsem jasno določenega pomena izrazi kot npr. Slovenec, Kranjec, Ilirec, Hrvat, Slovan. Uporaba teh izrazov je bila zelo ohlapna in tako je bilo Novicam večkrat prav vseeno, če napišejo »Kranjci govore slovenski jezik«, ali pa da »Slovenci govorijo kranjščino«. Narodna zavest v Novicah pa je pravzaprav že identična današnji in omejena na isto območje, za katerega sodimo, da je slovensko, na iste dele narodnega telesa, ki sestavljajo slovenstvo. Ob predlogih, naj bi se Slovenci zaradi Slovakov imenovali Slovinci in »naše narečje slovinsko«, so Novice pribile: »Tega mi storiti ne moremo. Mi smo bili, smo še sedaj in bodemo ostali še naprej slovensko govoreči Slovenci, kakor se tudi vsikdar in povsod imenujemo, samo na Banatskim pravijo, da so Slovenci slavensko in ne slovinsko — govoreči. Imenujmo govor Slovakov ogersko-slovensko narečje, naš pa ilirsko-slovensko.« (1847, 15)

Ker me je zanimalo, kako odseva okrepjena narodna zavest v Novicah in to ne le v povečanem številu buditeljskih člankov, sem preštela, kolikokrat je bilo v časopisu od sre-

de 1843 do srede 1848 uporabljenih besed »slovenski«, »Slovenec«, »Slovenija«. Nisem upoštevala teh besed, kadar so pomenile »slovanski« itd. Nedvomno bi bilo zanimivo tudi opazovati, kako upada raba besede »kranj-

ski«. Od številke ne moremo zahtevati absolutne točnosti, prav gotovo pa se gibljejo možne napake le v okviru dovoljenih meja z odstopanjem mojih številke na manjše od resničnih).

Leto	slovenski slovenska slovensko (v vseh sklonih in številih)	Slovenec Slovenec Slovenka Slovenka	Slovenija (vsi skloni)	na Slovenskem	izpeljanke in sestavljene besede	Skupno
1. druga polovica 1843	19	18	0	3	0	49
2. 1844	113	97	7	1	2	220
3. 1845	188	139	13	19	4	363
4. 1846	158	170	21	18	11	378
5. 1847	252	99	15	11	19	396
6. prva polovica 1848	234	160	22	6	1	423
						1820

Izrazito je skokovito naraščanje v prvih dveh letih (kljub temu, da je pri letu 1843 upoštevana le polovica leta) ter v letu 1848; če bi delala statistiko še za drugo polovico 1848, bi prav gotovo preseгла prvo polovico leta, ko so bili revolucionarni le trije meseci.

Namesto točnih geografskih orisov imamo na voljo več bolj poetičnih podob Slovenije kot npr. v dopisu s Koroškega (1845, 1): »Ko bi ptičica bil, pa perutice imel, bi k novemu letu Slovence povsod obiskal; bi vse kraje obletel, kjerkoli žive bodi na Zili ali Dravi, na Savini ali Savi, na Muri ali Beli, na Pivki ali Ljubljanci, na Koritnici ali Nadiži ali pa blizo morja silniga — povsod bi jim srečo vošil, veselo sprepeval — trikrat bi Slavo grozno zagnal, da bi po vsi Slovenii razlegalo se.«

Bolj konkretno piše o tem, kje Slovenci žive, »Slovenski kolednik«. »Slovenci se štejejo k sledečim škofijam — Goriški, Ljubljanski, Kerški (v Celovcu), k Labudski (v Šent-Andražu), k Sekovski (v Gradcu), k Videmski (Udine), k Teržaško-Kopriški (v Terstu).«

Oglejmo si po vrsti, kaj pravijo »Novice« o narodnostnem stanju v posameznih pokrajinah. Za Kranjsko in Spodnjo Štajersko ni nobenega dvoma, da bi ne bili slovenski. Številke o njiju nisem zasledila, razen za lavantinsko škofijo.

»Popolnoma slovenske dekanije so na Koroškem sledeče: Pliberška, Doberloveška, Tinska, Gornjeroška, Doljnoroška in Velikovaška; večidel ali saj na pol slovenske: Doljnozilška, Kanalska, Belaška in Celovška. Po letašnjim duhovskim imeniki (šematizmi) je na Koroškem 116.000 Slovencev zunaj tistih, kateri so na nemški strani.« (1847, 15) Vsekakor zanimiv podatek, ki še ni bil obravnavan v literaturi o koroškem vprašanju.

Ob nastopu škofovanja Antona Martina Slomška je »Radislav« zapisal: »V Labudski škofiji je blizo 278 000 Slovencev, Nemcev pa le blizo 40.000; okoli S. Andraža je pa več del nemško.« (1846, 32)

»Z veseljem Vam oznanimo, da tudi pri nas Slovencev Sekovske škofije se ljubezen do materiniga jezika vedno bolj in bolj vnema (če ga ravno še dosta protivnikov skrivoma in očitno zabraniti hoče — v nekaterih slovenskih farah se še sedaj šolarjem zgol nemške bukvice za darila dajajo) in da tudi mi novi pravopis poznamo, in po tem pišemo.« Dopis nadalje hvali slovenske duhovnike in končuje: »Tudi slovenski nadpisi so že pogosto v novim pravopisu najdejo, kakor sim ga v kratkim v Radgoni tudi nad velikimi vrstami slovenske cerkve prav lično v kamen vsekana in pozlačeniga našel.« Podpis »J. E.« (1847, 48)

»Na Ogerskim v železni in saladski vermedji je tudi 52.000 Slovencev, prebivajo v 160 vaseh in imajo 18 katoliških in 4 protestantske fare.« (1847, 16)

»Dopis iz Dolenskiga. ... Naši sosedje so nam dragi sosedje, tode v ljubezni do sosedov ne smemo lastne domovine pozabiti. Vsakimu svoje! — Nikar se ne motite! Beli Krajnci po jeziku niso Horvatje, pa tudi ne Serbi (zunej Marijadolcev, Bojančanov in nekaj maliga starovercev v Metliški fari) dasiravno jih je bistrourni in visokoučeni Čeh, P. Šafarik mende vse poserbil, sicer ne vem, kje bi bil na Kranjskim 40.000 Serbljanov dobil.« (1845, 50)

V letu 1847 se je sprožil plaz pisem iz Istre. Avtorji so bili skoraj sami slovenski duhovniki. Znana je izredna zapletenost narodnostne strukture v Istri. Čeprav večina dopisnikov govori o Istri kot o Kranjcem manj znanim delu Slovenije, drugi govore le o »edini

materi Slavi«, o ilirskem jeziku, kar se da seveda različno interpretirati. Omenim naj še, da se Reka omenja nekako za slovensko mejno mesto, čeprav o nacionalni strukturi mesta v »Novicah« ni.

A. Zdešar se je večkrat oglašal iz Pična, v letu 1848 pa je objavljajal celo nadaljevanje »Istrijski Slovenci«. »... Mnogo ljudi pride iz Krajnije in od družih krajev v našo Istrijo zavolj kupčije, ali pa obiskat svoje prijatelje in rodbino, veliko duhovnikov je tukaj iz Krajnskiga in Štajerskiga, in svoji bi jih radi obiskali. Je pa tukaj ta navada, da ima veliko mest po dva imena, eniga po laško, drugiga po ilirsko.« (1847, 48) Za istrske Slovence pravi, da so ravno tistiga roda, in po njih žilah teče tista kri, kakoršna po žilah drugih slovenskih junakov. — Od kod de so oni prišli v te kraje, se za prav razsoditi ne more, če ravno so se modri in prebrisani možje že večkrat v tém prepirali. Toliko pa je resnica, da niso vsi od eniga kraja prišli; to se vidi iz njih obleke, iz njih jezika in iz njih navad. Kolikor jih je pri morji, posebno poleg Teržaškiga morja, so si, ker vedno po kupčijah po morju sem tertje hodijo, govorjenje in navade od drugih, osobito od Lahov polastili, zato tudi večidel po laško govorijo, razumejo pa tudi horvaško. — Drugi, kateri so v sredi dežele, se tudi... v obleki in govorjenji razločijo, in sicer tako, da kolikor se gré bolj blizo proti Terstu in Krajni, toliko več se čuje laških in krajnskih besedi. Naj več čudno pa je ravno pod Učko (Monte-maggiore), kjer so nekatere plevanije Vlahov, to je, od takih, kateri se nosijo obléčeni, kakor naši drugi kmetje, in tudi z nami govorijo po horvaško, med sabo pa imajo drug jezik, kateri imenujejo »rimljanski« ali »vlaški jezik«, in kteriga drugi Istrijani ne razumejo in ne govorijo... Akoravno pa so Istrijski Slovenci med sabo v eni ali drugi stvari razločeni, se vunder vsi med sabo ljubijo, in so si v več stvaréh in navadah enaki. Večidel so serčni, krepki in za učenost jako pripravni junaki; škoda samo, da je premalo šol, in da so preveč ubogi, pošiljati svoje mlajši v Terst ali pa clo v Gorico v šolo...« (1848, 2)

Že v drugi polovici leta 1848 pa so »Novice« prinesle tudi številke o Istranih. Zaradi zanimivosti, naj uporabim še ta citat!« V Teržaškim listu (Journal des österr. Lloyd Nr. 171) dokaže natanjko nek učen mož, da Istrija je večidel slovanska dežela, ker med 160.000 prebivavci je le 55.000 duž, ki niso slovenskiga rodú, — dve tretjini prebivavcov govorite slovansko, — in na 57 štirjaških miljah Istrijske zemlje so le posamesni kraji, kjer laška zmes prebiva, sicer pa so povsod

Slovani in Vlaha naseljeni. Imenovani sostavek priporočimo vsacimu radovednemu brati, ker pisavec kaj krepko podaja 3 istrijske poslance na Dunaji, ki so rekli: da Istrija je po jeziku, navadah, spominkih, véri, nagnjenji in zemeljni legi — laška dežela!« (1848, 31)

»Pod Videmsko škofijo se štejejo sledeče popolnoma slovenske sosedščine — Šent-Peterska, Šent-Lenarška in Rezijanska fara in podfara Drenkija. Slovenci prebivajo od Goriških do Koroških granic, v Benatskim kraljevstvu od terga Terčeta in od vrat mesta Cividale in v Rezii, vsih vkup je blizo 22.000.« (1847, 17)

Čeprav se narodnostni boji v teh letih še niso razmahnil s poznejšo silovitostjo, »Novice« že v isti številki ugotavljajo, da smo bili v preteklosti zlasti na severni meji podvrženi germanizaciji: »Koroška dežela je bila nekda vsa Slovenska, kar nam pričajo imena krajev itd. na nemški strani. Tam je mnogo krajev, ki še dandanašnji nemškiga imena nemajo, temuč samo slovensko, akoravno sami ponemčeni ljudje zdaj tam prebivajo: v Stranach, Lesach, Welika, Verhah. — Posebno veliko je pa slovenskih imen nekako po nemško zavutih, ktere po nemško nič ne pomenijo, in so v slovenščini popolnoma razumljive, na nemški strani jih je takih tolika sila, da se tukaj napisati nemorejo.«

Novice 1847, št. 25 pravijo: »Narveči mesto na Slovenskim je Terst, kjer štejejo 80.000 prebivavcov.« O nacionalni strukturi tu ni podatkov, kakor jih ni niti za ostala mesta na Slovenskem.

Nekje Novice poročajo, da živi na Tržaškem, v Istri in na Goriškem skoraj 480.000 duš. »Vsi Slovencov je blizo treh milijonov, prejemavcov pa nekaj čez tавžent,« se pritožujejo (1846, 48).

Že tedaj so bile Novice v skrbeh za slovenski naravni prirastek. V 5. št. 1846 z zaskrbljenostjo poročajo, da se je po statistikah za leto 1844 v vseh avstrijskih deželah zmanjšalo število novoporočencev. O izseljevanju poročajo kot o »čudni novici«. V obravnavanem obdobju so Novice objavile nekaj pisem Slovencev, ki so odšli v Ameriko, n.pr. misionarja Pirca. Pirc je med dobrotami, ki so mu jih poslali iz domovine, »z neizrečeno velikim veseljem« prejel tudi »Novice« (1846).

Po stoletjih narodnostnega zapostavljanja je bilo treba pri dviganju narodne zavesti tlačenega naroda začeti prav od začetka. Novice zato povečujejo slovensko preteklost, jezik, ljudi, navade in skušajo smešiti nemškutarje in odkrite slovenske nasprotnike. Take strupenosti do vsega nemškega, kot je

poznamo iz poznejših desetletij, pa tedaj še ne zasledimo. Novice skušajo dvigati vrednost lastnemu narodu, za to pa jim ni potrebno poniževanje drugih. Zato so Novice polne poučnih zgodbic, kako so se ljudje, ki so zatajili svoj narod, sami osmešili. Verjetno nam je vsem znana zgodba o mlademu možu, ki je bil pol leta na Nemškem, po povratku pa je moral za vsako stvar spraševati, kako se imenuje po slovensko. »Ravno tako je enkrat spraševal, ko je videl grablje, kaj je to. Toda, ko so ga udarile po nosu, je prav lepo po slovensko rekel 'Te preklete grablje.'« (1844, 35)

Ljubljanske »poturice« zasmehujejo (1848, 13): »Nekterim Ljubljančanom se smešno zdi, de Nationalgarde »Narodno stražo« imenujemo. — Sirote v slovenskim jeziku ne vejo, kaj govorijo. Dragi Slovenci! nikar se jim ne smejte — sej niso sami tega krivi, de svojiga materniga jezika ne umejo, pa tudi nemškega ne! Ti človečki...«

Odpor proti germanizaciji je prav gotovo močno krepil občutek povezanosti s Slovani in še posebej z južnimi Slovani. »Ne le mi Krajnci, 60 milijonov ljudi govori slovenski jezik...« pišejo »Novice«. Tu naj kot zanimivost omenim, da so že leta 1846 v drugi številki prinesle prevod lužiške narodne pesmi »Vejšice poduk« in da so seznanile bralce tudi s tako majhnim slovanskim narodom, kot so »Lužičanje, ali Serbi kakor sami pravijo«.

V tistih letih je znanje še enega slovanskega jezika postalo kulturna in narodna potreba. Ko so Novice oglašale časopise drugih slovanskih narodov, znanje jezika ni bila ovira, čeprav so bile takrat možnosti za neposredne stike (razen morda v primeru Čehov in Slovakov) manjše kot danes. »Ni gerdo pravijo pri Zilji, ako kdo kaj ne zna; pa gerdo je, ako se učiti noče. Kdor se hoče med izobražene šteti Slavjane mora še kako drugo slavjansko narečje razumeti. Mi imamo 4 narečja...« (1845, 43)

»Novice so vestno spremljale narodno življenje pri Hrvatih in Srbih. Naznanjale so nove časopise, društva, bralnice, izboljšave v šolstvu. Pozdravile so izid vrste literarnih del, ki jih danes štejemo, med temelje srb-ske in hrvaške kulture. Med znanimi imeni z juga, ki so se oglašali s posameznimi dopisi, naj omenim Petra Preradovića in Vuka Karadžića. Vsako leto je naš časopis poročal tudi o letini na jugu.

Edino za Črnogorce lahko rečemo, da so ostajali za bralce Novic zaviti v plašč nakakšnega romantičnega junaštva. Vendar ne smem zamuditi priložnosti, da citiram dopis »Iz Planine 24. Prosenca« (1844, 5): »Snoči

okoli 8 ure so v ošterijo k črnemu orlu trije možje peršli, nekoliko, pa ne popolnoma po turško oblečeni, — in ker so nas kranjsko govoriti slišali, so se znami v pogovore spustili, in nam povedali, de so Črnogorci (Montenegriner). Mi smo mislili, da so kupci. Eden zmed njih je nam zavolj lepe in velike postave, in zavolj druziga oblačila posebno dopadel, in se je prov prijazno menil. Povpraševali smo ga od črnogorske kupčije, od črnogorskih navad, izdelkov, seljskih pridelkov itd. Na vse prašanja je nam prijaznim v črnogorskim — krajncam lahko zastopnim jeziku — odgovoril, in nas med drugim tudi prašal, če gospoda Kopitarja na Dunaji poznamo. V nar večjim pogovori pa zveemo od c. k. pošte, kdo je ta lep in prijazen mož, ki je nam čast skazal, se z nami meniti. In kdo je bil? — Bili so milostljivi in vse časti vredni g. Vladnika, to je starovirski škof, kateri imajo tudi deželsko oblast v Črni gori. Sram nas je bilo, de nismo njih visokost stanu dolžne časti skazali; tode prijazne besede, s katerimi so se poslovili, rekoč: »z Bogom Krajnci!« so nas potolažile, pa tudi marsikateremu, kateri je morde naš krajnski jezik obrkoval, pokazali, de nas celo Črnogorci, akoravno iz teh daljnih krajev pridejo, lahko zastopijo. — M. K.«

Zamišljamo si lahko, koliko je Slovincem pomenilo tedaj vsako znamenje cesarjeve osebne naklonjenosti. Ob obisku cesarja in cesarice v Ljubljani so tako »Novice« objavile posebno prilogo s pesmijo »Slovenija cesarju Ferdinandu«. To priložnost imenujejo na splošno za prvi primer, ko je bilo ime »Slovenija« izraženo na tako visokem in uradnem nivoju. (1844, 36)

Razna društva so nedvomno imela ogromen vpliv na narodno prebujenje. Pred ustavno dobo so imela v glavnem zelo neformalen značaj. Le redkim je uspelo iz rok Sedlnitzkega izpuliti uradno dovoljenje za svoje delovanje.

Tako »Novice« velikokrat poročajo o delu Kmetijske družbe in hvalijo njene zasluge za narodni razvoj, kar je seveda samo po sebi razumljivo, saj je bila družba do leta 1848 izdajateljica lista. »Novo, celo posebno veselje za vse Slovence.« pišejo Novice v 8. št. 1845. »Naš g. Slomšek... družbo v izdajanje cenjenih Slovenskih knjig narejajo, kar bo nam 'Slovenska Matica'... Da bi le ta Matica vse Slovence od Madžarske do Vlaške meje, od Nemških gor do Ilirskih logov prijazno objemala in da bi ga ne bilo spačeniga Slovence, kateri bi ves voljen te Maticе z glavom in možnjo ne hotel podpirati.« Kot vemo, Sedlnitzky družbe ni dovolil, tako da je bila Družba svetega Mohorja ustanovljena šele

leta 1851, poznejša Slovenska Matica pa 1864. Znan je rahlo zloben Majerjev komentar, da je pravzaprav dobro, da Slomšek ni dobil dovoljenja, ker Slovenci »imamo molitvenikov že preveč«.

V številki 51, 1845 poročajo Novice o ustanovitvi »Društva zoper terpinčenje žival«, ki ga je v Gorici organiziral Valentin Stanič.

Caf je že 1845 pozival rodoljube, »da napravijo v svojih farah bravnice, to je družbe za bukve brati, gder vsaki ob letu nekoliko vložijo, da se vse bukve, kar jih je Slovenskih, pokupijo ino po fari berejo.« On je »Družbo za knjige brati« v svojem kraju že organiziral. (1845, 6). Že pred njegovim pozivom so Novice poročale o »Bukvarnici slovenskih bogoslovcev v nemškem Gradcu« (1844, 52), v naslednjih letih pa je bilo dejansko ustanovljeno precej takih društev. Celó v Celju se je »po velikim trudu tamošnih gospodov duhovnikov majhno slovensko knjižnico napravilo« in »so učenci nemških šol na slovenske bukvice, kakor čebele na lipovo cvetje. Učenci latinskih šol ne kažejo toliko veselja do slovenščine, ako so ravno bliže času, v katerim bo njih služba popolniga znanja slovenskiga jezika od njih terjala.« (1847, 31)

Vpeljala se je tudi navada, da imovitejši domoljubi najboljšim učencem posameznih šol podarijo za nagrado naročnino za Novice.

Majhen narod je bil še toliko bolj ponosen na svoje velike može, ki jih je spoštovala vsa Avstrija ali pa celo ves tedanji zahodni svet. Zato se v Novicah mnogokrat pojavljajo hvalnice velikim slovenskim rojakom.

Tako poročajo »Novice« že v svoji 11. številki prvega letnika, »de je gospod Jernej Kopitar — naš slavni rojak, sedaj cesarske bukvarnice varh na Duneji pred nekim časom od svetiga očeta papeža red svetiga Gregorja Velikega dobil. To je že drugo poslavljenje tega gospoda, kteriga učeni vsih evropskih narodov s spoštovanjem imenujejo; v lasko leto namreč so njemu tudi Prajsovski kralj »red za velike zasluge« podelili.« Novico o njegovi smrti je časopis objavil kot »Žalostno povest« (1844, 35). Že čez leto dni so začeli akcijo za postavitve Kopitarjevega spomenika v Ljubljani (1845, 46; 1846, 18 itd.). »Kopitar je vreden, nar vredniši krasniga spominka, ker je prvi teme razkadil in Slovenščini luč prižgal. . . Če Kopitarjev ne častimo, je proč naša narodnost, ter nismo vredni imena »Slovenci«.«

Delo Kopitarjevega naslednika Miklošiča so Novice spremljale že od same njegove nastavitve za »preglednika (cenzorja) slovjanskih bukev« in »uradnika c. k. bukvarnice« (»Poslavljenje«, 1844, 42. . .)

Ko je ob smrti tržaškega škofa Matevža Ravnikarja pariški mesečnik »Le necrologe universel du XIX siècle« objavil članek o njem, je Bleiweis pod naslovom »Slovenca tudi Francozje časte« zapisal tudi: »Komu bi serce od veselja ne poskakovalo, slišati, kako ptuj narod Slovenca časti!« (1846, 2).

Veseljje ob imenovanju Slomška za škofa je bilo izredno in se je v Novicah upravičeno spremenilo v vseslovensko praznovanje. (1846, 24 dalje).

»M. V.« — nedvomno Matija Vrtovec — poroča npr.: »Kako daleč jo zamore tudi slovenskiga kmeta sin« pod naslovom »Hvaležnost visoko postavljeniga sina do svojih kmetiških staršev« o primeru družine Lavrin iz Vipave. Jožef je postal »c. k. dvorni posvetovavec in predstojnik c. k. kervave sodbe v Milani«, drugi brat Janez — zdravnik v Milanu, tretji — Anton pa »vitez reda železniga venca, c. k. vladarski posvetovavec« in »generalkonzul« v Egiptu, kjer je v Nubiji našel 3000 let star sarkofag in ga dal prepeljati v Vipavo. Vanj je dal pokopati svoje starše.«

Sredstvo za povzdigo lastnega naroda je prav gotovo tudi poudarjanje njegove slavne in dolge preteklosti. Tega so se Novice dobro zavedale in niso zamudile nobene priložnosti, da ne bi z resničnimi zgodovinskimi dejstvi ali pa s skonstruiranimi teorijami poudarjale pradavnosti slovanskega in slovenskega rodu.

Že v šesti številki prvega letnika je uredništvo objavilo dve etimološki razlagi za ime glavnega mesta: »Emona, nar veči ino lepši mesto Ilirije, je Slovincam nar več vseh blo, zlasti ki se je bil njih Vojvoda tukaj vselil, zato so prekrstili Emono v Ljube, v Ljubah; nemci v Laibach, Lahi Lubiana. — Drugi pa pravijo: Slovenci zagledavši Emonski grad so mu rekli lob (čelo, krona) ino mesto pod njim Loblana (kronana).«

Bralci »Novic« sicer imajo priložnost zvedeti, da »v te Savske kraje zgodopisci nek rod po imenu »Latovici, Latobici stavijo« in »da nekateri novejši učeni terdijo«, da so še nekaj stoletij po Kristusu v naših krajih živeli sami »Celti« (1847, 15 in 30).

Medtem ko je Jure Sodevski zgodovinsko zelo točno pisal o pokristjanjevanju Slovanov in o delu obeh solunskih bratov (1844, 29), je hotel »Poženčan« v nadaljevanju »Prvi seljaki na Slovenskim« (1846, 25—29) vso zgodovino naših krajev strpati v slovensko obdobje. Ponavljja tedaj ustaljene teze o stalni naseljenosti Slovencev na našem sedanjem ozemlju. Zaradi izredne plastičnosti »Poženčanovega« teksta, naj naše razpravljanje o tem, kako se kaže naraščanje slovenske narodne zavesti v

prvih letnikih Bleiweisovih Novic, zaključimo prav z njim.

»Naš narod se ni, kakor so nekateri tako bledli, več sto let po Kristusovim rojstvu v te kraje vrnil družiga naroda nadležvat, ali ga preganjat, ampak se je po božji volji, po kateri je vsa zemlja odločena, de jo ljudje napolnijo, ob silno starih časih v te dežele naselil, jih obdelovat in si še drugači pošteno živež služit. V teh deželah ni pred noben narod stanoval. Rajnki g. Vodnik, Bog mu daj dobro, je djal: Od perviga tukaj Stanuje moj rod. Če ve kdo za druž'ga, Naj reče od kod?

Kdor bi terdil, da se je naš rod sem vrnil, kaciga družiga preganjat, naj pove, kdo je pred teh dežela gospodar bil. Res de se za terdno ne ve, kdaj ravno se je naš narod sem preselil; res de so učeni v ti reči raznih misel, vendar taki, ki so od teh reči lahko kaj vedili, niso nikjer zapisaniga pustili, de bi bil popred kak drugi narod tu, kjer smo mi zdej; . . . « Kolikor se more izvedeti od grških in rimskih piscev, »je naš narod prišel iz Male Azije, ali iz jutrovih dežel, čez dandanašnja Turčijo. Nekteri pravijo, de je bil Ister tisti mož, ki je narpervi pred 3500 leti od Tracije do Istra to je, do dandanašnje Dunave šel.« Ister je imel dva sina. Ilirov zarod se je »razselil po Tracii, Serbii, Bosnii, Bulgarii, Albanii, Dalmacii, Ogrii, Slavonii in Hrovatii notri do Kolpe. Belovezov zarod pa po Istrii, po Beneškim in Teržaškim Primorji, po Gori-

škim, Kranjskim, Koroškim, Štajerskim, tudi do Kolpe. — Od tod pride, de se ta dva zaroda, akoravno sta oba slovenska, vender po besedi nekoliko razločita.«

Da so Slovani prišli preko Grčije, dokazuje tudi to, da je Jazon ustanovil Emono, »kakor je bila tudi v Tesalii, kjer je bil Jazon doma.« Slovani so se udeležili trojanske vojne na obeh straneh.

Ker zgodovinopisci niso bili Slovani »se nam mora slovenska dogodivščina starih in novih časov vsa ptuja kazati; de v nji skoraj nikjer Slovincov ne najdemo, in bi nikjer za nje ne vedeli, če bi mi sami Slovenci ne bili. — O ko bi pač imeli dogodivščino (zgodovino) po domače pisano. Zgodovina je narboljši učenica narodov. Take dogodivščine je pa le od učenih Slovincov pričakovati.«

OPOMBE

1. Osnovni deli o Novicah sta Josip Marn, Jezičnik. XX. leto, Novice pa dr. Janez Bleiweis. V Ljubljani 1882; Dragotin Lončar, dr. Janez Bleiweis in njegova doba, Letopis Slovenske Matice, Ljubljana 1909. Med zgodovinarji sta v svojih pregledih več pisala J. Mal in B. Grafenauer, med literarnimi zgodovinarji pa I. Prijatelj, L. Legiša, A. Slodnjak, S. Mihelič. — 2. Pri nadaljnjih citatih iz Novic navajam v oklepaju samo letnico, številko, ponekod še številko strani. — 3. Tako J. Šlebinger, Slovenski časniki in časopisi, Ljubljana 1937.

ITALIJANSKA ZUNANJA POLITIKA PRED ZLOMOM FRONTE PRI KOBARIDU IN PO NJEJ

OB 60-LETNICI 1917—1977

IVO JUVANČIČ

Ob izdaji memoarov in dokumentov iz arhiva Sidneya Sonnina, italijanskega zunanje ministra med prvo svetovno vojno, je bila v Kroniki 1973. leta (št. 2, str. 136—140) obcceni Sonninovega dnevnika (Diario 1914 do 1916), podana ne samo politika tega moža, temveč tudi povezava z gledanji in zadržanjem obeh ministrskih predsednikov na podlagi njihovih spominov, A. Salandra in V. E. Orlando, glede na celoten potek italijanske udeležbe v vojni 1915—1918.

Tu gre za nekakšno nadaljevanje (S. Sonnino: Diario 1916—1922; S. Sonnino: Carteggio 1916—1922, opombe P. Pastorelli, Laterza 1975), treba pa je vnaprej opozoriti na vlogo

Sonnina, ki je tam stal bolj v ozadju, tu pa stopa v ospredje, saj je bil odločilna osebnost zunanje politike, čeprav v javnosti ni bila in ne pri meddržavnem dogajanju vojne dobe, zaznavna ne pri italijanski notranji politiki ko je govorilo orožje, manj pa zunanji ministri. Naj še pripomnim, da ta pregled upošteva drugo delo, dokumente iz Sonninovega arhiva, manj pa skope zapiske iz dnevnika, saj diplomatsko dopisovanje z italijanskimi poslaniki v Londonu, Parizu, Washingtonu pa še s poslanikom Sforzo pri srbski vladi na Krfu bolj jasno pokaže vso italijansko zunanjo politiko in zadržanje Sonnina, ki je bil kar nekaj samodržec pri njenem izvajanju in